

Rapport

Trivselsudfordringer ved skolestart

Et langtidsperspektiv

Asger Graa Andreasen og Mette Lausten

Trivselsudfordringer ved skolestart – Et langtidsperspektiv

© VIVE og forfatterne, 2019

e-ISBN: 978-87-7119-647-4

Modelfoto: Ricky John Molloy/VIVE

Projekt: 301392

VIVE – Viden til Velfærd

Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd

Herluf Trolles Gade 11, 1052 København K

www.vive.dk

VIVEs publikationer kan frit citeres med tydelig kildeangivelse.

Forord

Denne rapport undersøger, hvordan trivselsmæssige udfordringer ved skolestart hænger sammen med børns uddannelses- og beskæftigelsessituation på den lange bane.

Rapporten yder et relevant bidrag i forhold til vores fælles viden om den langsigtede betydning af trivselsudfordringer, der kan spores helt tilbage til skolestarten, samt viden om de typer af udfordringer, der kræver særlige indsatser.

Egmont Fonden har finansieret rapporten, og resultaterne skal indgå i Egmont Fondens årstema 2019, der sætter fokus på 'den gode skolestart' og retter opmærksomheden mod de udfordringer, som børn kan opleve, når de starter i skole.

Rapporten er udarbejdet af analytiker Asger Graa Andreasen og seniorforsker Mette Lausten.

Rigtig god læselyst!

Hanne Søndergård Pedersen

Konst. forsknings- og analysechef for VIVE Børn og Uddannelse
2019

Indhold

Sammenfatning	5
Antal udfordringer ved skolestart	6
Resultater	6
Udfordringer ved skolestart hos sårbare henholdsvis ikke-sårbare 7-årige	8
Resultater	8
Konklusion.....	9
1 Introduktion.....	11
2 Data og definitioner af trivsel ved skolestart.....	12
2.1 Antal skolestartsudfordringer ved 7-årsalderen	12
2.2 Udfordringer ved skolestart hos sårbare og ikke-sårbare 7-årige	13
2.3 Baggrundskarakteristika	15
3 Udfaldsmål og umiddelbare sammenhænge.....	18
4 Delanalyse 1: Udfordringer ved skolestart	21
5 Delanalyse 2: Sårbare børns skolestartsudfordringer	23
Litteratur	25
Bilag 1 Bilagstabeller.....	27

Sammenfatning

Formålet med denne rapport er at belyse, hvordan trivselsmæssige udfordringer ved skolestart hænger sammen med børns uddannelses- og beskæftigelsessituation på den lange bane. Udfaldsmålene er:

- Andelen, der påbegynder en ungdomsuddannelse frem mod 22-årsalderen
- Andelen, der gennemfører en ungdomsuddannelse frem mod 22-årsalderen
- Andelen, der opnår et gennemsnit på 02 til folkeskolens afgangsprøve i både dansk og matematik
- Andelen, der falder i NEET-gruppen som unge voksne (Not in Education, Employment or Training).

Udfaldsmålene danner udgangspunkt for at give en samlet vurdering af skolestartsudfordringers betydning for unge voksnes tilknytning til uddannelses- og beskæftigelsessystemet. Rapporten yder hermed et relevant bidrag i forhold til vores fælles viden om den langsigtede betydning af trivselsudfordringer, der kan spores helt tilbage til skolestarten, såvel som viden om de typer af udfordringer, der kræver særlige indsatser.

Rapporten er finansieret af Egmont Fonden, og resultaterne skal indgå i Egmont Fondens årstema 2019, der sætter fokus på 'den gode skolestart' og retter opmærksomheden mod de udfordringer, som børn kan opleve, når de starter i skole.

Undersøgelsens metode

I analysen tager vi højde for karakteristika ved barnet såvel som barnets familie både før og ved skolestartsalderen. Dermed kan vi sige mere om, hvad skolestartsudfordringer i sig selv betyder for børnenes fremtidige tilknytning til arbejde og uddannelse. Analysen justerer for følgende faktorer:

- Familiens socioøkonomiske status (en kombination af familieindkomst, familiebeskæftigelse og familiens højeste uddannelsesniveau)
- Familietype (enlig forsørger, stedfamilie, kernefamilie)
- Mor eller far har en psykiatrisk diagnose
- Barnets alder ved skolestart
- Barnet er diagnosticeret med en psykiatrisk diagnose i 0-6-årsalderen
- Barnet er hæmmet af handicap til daglig
- Barnets socio-emotionelle udfordringer ved 3-årsalderen.

Analyserne er baseret på Børneforløbsundersøgelsen – en forløbsundersøgelse af et repræsentativt udsnit af børn født i efteråret 1995, der via 6 interviewrunder er fulgt, fra de var 6 måneder gamle, til de fyldte 18 år (se Ottosen, 2012 eller Thomsen, 2016 for en udførlig beskrivelse af Børneforløbsundersøgelsen). Af de 6.000 børn, der er udtrukket til at besvare undersøgelsen, har 4.875 mødre besvaret 6 spørgsmål om børnenes skolestartsudfordringer, da børnene var 7 år gamle. Det er en meget tilfredsstillende besvaresfrekvens. Dog er datamaterialet behæftet med skævheder, der indebærer en underrepræsentation af unge med vanskeligheder af forskellig art (se Thomsen, 2016). Rapporten følger gruppen af 7-årige børn via uddannelses- og beskæftigelsesregistre i Danmarks Statistik frem til og med 22-årsalderen.

Da starten på skolelivet kan være forbundet med meget forskellige typer af udfordringer – fx faglige, sociale, psykiske eller koncentrationsmæssige – indkredser rapporten to forskellige tilgange til, hvordan børns trivsel ved skolestart kan analyseres. Den ene tager afsæt i antal udfordringer ved skolestart, og den anden tager afsæt i en kombination af udfordringer og sårbarhed ved skolestart.

Antal udfordringer ved skolestart

Den første analyse undersøger betydningen af *antallet* af skolestartsudfordringer. Datagrundlaget for analysen er mødrenes besvarelser på, om det 7-årige barn har oplevet følgende udfordringer i forbindelse med skolestart (parentesen angiver andel 7-årige, der har den pågældende udfordring ved skolestart):

- Psykiske udfordringer (17,4 %)
- Koncentrationsmæssige udfordringer (16,3 %)
- Tale- og sprogproblemer (6 %)
- Konflikter med kammeraterne (11,3 %)
- Konflikter med læreren (5,2 %)
- Andre problemer (5,5 %).

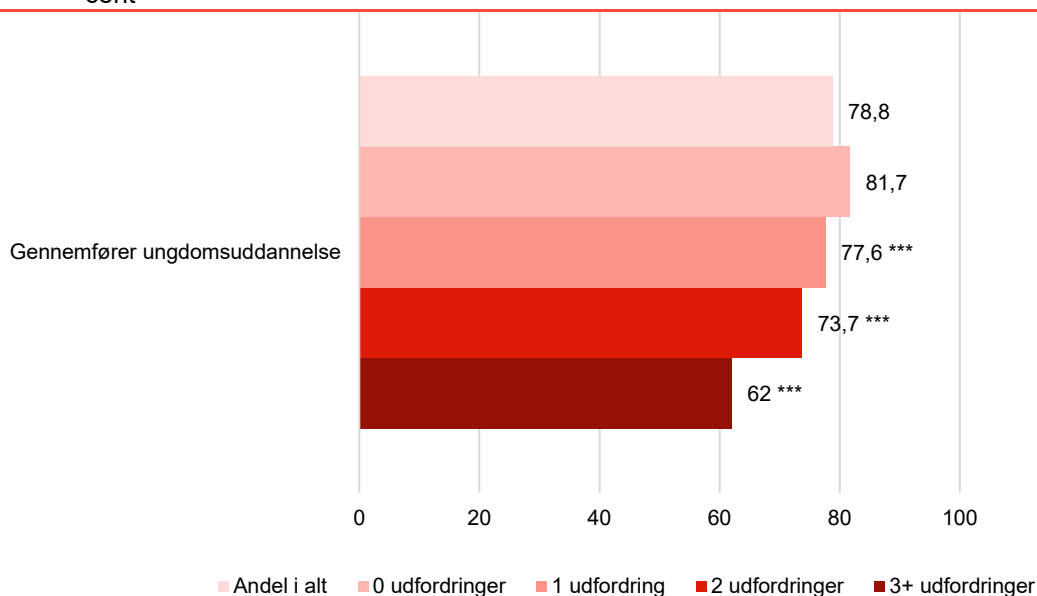
Rapporten undersøger betydningen af antallet af skolestartsudfordringer for at danne et indtryk af, om både enkelte eller sammensatte udfordringer (2+ udfordringer) har en betydning for børnenes uddannelses- og beskæftigelsessituation på den lange bane. Antallet af skolestartsudfordringer fordeles sig som følger:

- 63,6 % 7-årige oplever 0 udfordringer ved skolestart
- 20,3 % 7-årige oplever 1 udfordring ved skolestart
- 9,6 % 7-årige oplever 2 udfordringer ved skolestart
- 6,5 % 7-årige oplever 3 eller flere udfordringer ved skolestart.

Resultater

Resultaterne viser først og fremmest, at sammensatte udfordringer ved skolestart har en tæt sammenhæng med børnenes uddannelses- og beskæftigelsessituation på den lange bane.

Figur 1 Forudsagte andele unge voksne, der gennemfører en ungdomsuddannelse baseret på antal udfordringer ved skolestart. Lineær sandsynlighedsmodel med kontrol for baggrundskarakteristika. Alle baggrundskarakteristika er holdt ved deres gennemsnit, procent

Anm.: Resultater baseret på lineær sandsynlighedsmodel med robuste standardfejl. Referencekategori er børn med 0 udfordringer ved skolestart.

* = $p < 0,1$, ** = $p < 0,05$, *** = $p < 0,01$.

Kilde: Børneforløbsundersøgelsen og Danmarks Statistiks registerdata.

Selvom sammenhængene justeres for baggrundskarakteristika, er det en signifikant lavere andel børn med en eller flere udfordringer ved skolestart, der gennemfører en ungdomsuddannelse set i forhold til børn, der ikke møder udfordringer. Jo flere udfordringer, jo større er forskellen. Et gennemsnitligt barn¹ med 1 udfordring har en gennemførelsesprocent på 78 % – en gennemførelsesprocent, der er 4 procentpoint lavere end et barn uden udfordringer (82 %). Et gennemsnitligt barn med 2 udfordringer ved skolestart har en gennemførelsesprocent på 74 %. Forskellen er således 8 procentpoint. De få børn, som har 3+ udfordringer, gennemfører i markant lavere grad en ungdomsuddannelse set i forhold til børn uden udfordringer (forskellen er 20 procentpoint). Et gennemsnitligt barn med 3+ udfordringer har en gennemførelsesprocent på 62 %. Samme markante forskelle observeres ikke, når vi undersøger påbegyndelse af ungdomsuddannelse.

Børn med sammensatte udfordringer har en signifikant højere sandsynlighed for at falde i NEET-gruppen som unge voksne. Forskellen i procentpoint mellem børn uden udfordringer og børn med 2 udfordringer er 3 procentpoint. Forskellen mellem elever uden udfordringer og elever med 3+ udfordringer er 5 procentpoint. 3 % gennemsnitlige 7-årige uden udfordringer ved skolestart falder i NEET-gruppen, 6 % børn med 2 udfordringer og 8 % børn med 3+ udfordringer.

Børn med udfordringer ved skolestart har i mindre udstrækning afsluttet 9. klasse med karakteren 02 eller højere i gennemsnit i dansk og matematik. Forskellen er størst mellem børn med 0 udfordringer set i forhold til 3+ udfordringer (13 procentpoint), mindre stor for børn med 2 udfordringer (6 procentpoint) og mindst for børn med 1 udfordring (4 procentpoint).

¹ Ved et gennemsnitligt barn forstås et barn, der har gennemsnitlige værdier på de baggrundskarakteristika, vi indfører i en lineær sandsynlighedsmodel. Se kapitel 3 for en gennemgang af baggrundskarakteristika.

Udfordringer ved skolestart hos sårbare henholdsvis ikke-sårbare 7-årige

Denne rapport undersøger ligeledes betydningen af sårbare henholdsvis ikke-sårbare elevers udfordringer ved skolestart. Sårbarhed defineres med udgangspunkt i mødre til 7-åriges besvarelser på den danske udgave af SDQ (Strengths and Difficulties Questionnaire, beskrevet nærmere i Lau- sten m.fl., 2013). Det er et standardiseret og valideret spørgeskema bestående af 25 spørgsmål, der indkredser socio-emotionelle styrker og svagheder på dimensionerne "emotionelle problemer", "adfærdsproblemer", "hyperaktivitet" og "kammeratskabsproblemer". Et barn defineres som sårbart, hvis han eller hun scorer uden for normalområdet på en eller flere af de fire dimensioner.

I analysen grupperes sårbare henholdsvis ikke-sårbare børn, alt efter om de oplever sammensatte udfordringer ved skolestart (2+) eller ej. De fire grupper af børn fordeler sig som følger:

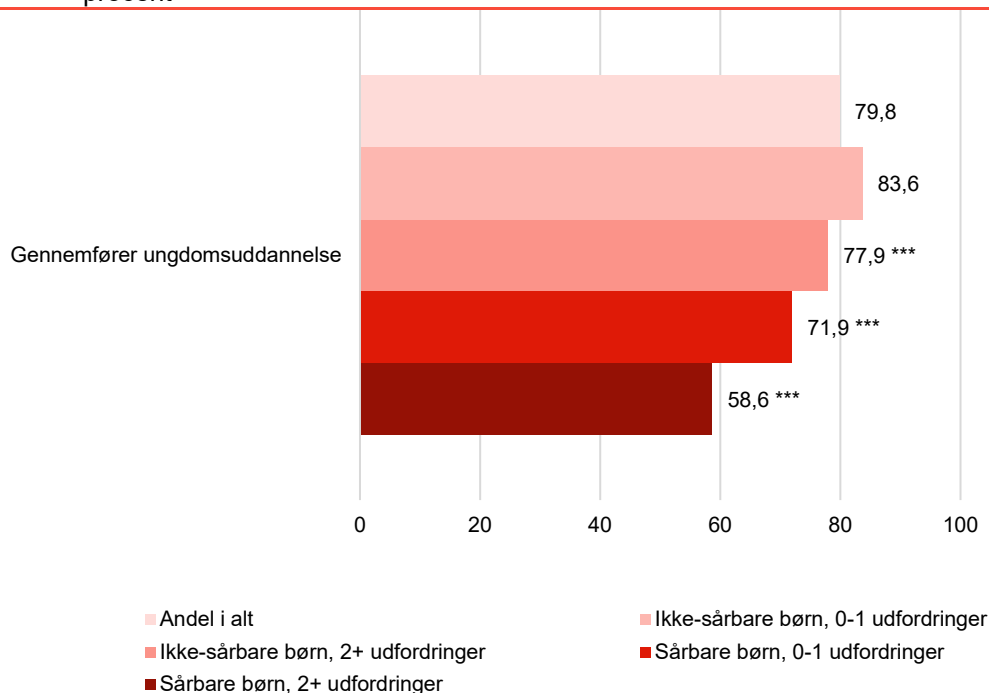
- 6,8 % sårbare børn oplever 2 eller flere udfordringer ved skolestart
- 13,8 % sårbare børn oplever 0 eller 1 udfordring ved skolestart
- 9,4 % ikke-sårbare børn oplever 2 eller flere udfordringer ved skolestart
- 70,1 % ikke-sårbare børn oplever 0 eller 1 udfordring ved skolestart.

Fokuseres der udelukkende på de sårbare børn, er der en tredjedel, der oplever 2 eller flere udfordringer. Blandt ikke-sårbare er andelen 12 %. Der er således en større andel sårbare børn, der oplever sammensatte udfordringer set i forhold til ikke-sårbare.

Resultater

Resultaterne viser først og fremmest, at sårbare børn klarer sig dårligere i forhold til uddannelse og beskæftigelse på den lange bane end ikke-sårbare børn uanset udfordringer ved skolestart eller ej. Sårbare børn med sammensatte udfordringer ved skolestart er dog en særligt udsat gruppe. En signifikant lavere andel sårbare børn med sammensatte udfordringer ved skolestart gennemfører en ungdomsuddannelse set i forhold til deres jævnaldrende. Et gennemsnitligt sårbart barn med 2+ udfordringer har en gennemførelsesprocent på 59 %. Forskellen til sårbare børn med 0 eller 1 udfordring ved skolestart er 13 procentpoint, forskellen til ikke-sårbare børn med 2 eller flere udfordringer er 19 procentpoint, mens forskellen til ikke-sårbare børn med 0 eller 1 udfordring er 25 procentpoint.

Figur 2 Forudsagte andele unge voksne, der gennemfører en ungdomsuddannelse baseret på sårbarhed og udfordringer ved skolestart. Lineær sandsynlighedsmodel med kontrol for baggrundskarakteristika. Alle baggrundskarakteristika er holdt ved deres gennemsnit, procent

Anm.: Resultater baseret på lineær sandsynlighedsmodel med robuste standardfejl.
* = $p < 0,1$, ** = $p < 0,05$, *** = $p < 0,01$. Standardfejl i parentes.

Kilde: Børneforløbsundersøgelsen og Danmarks Statistiks registerdata.

Sårbare børn med sammensatte udfordringer ved skolestart påbegynder også i signifikant lavere grad en ungdomsuddannelse set i forhold til deres jævnaldrende (87 % for et gennemsnitligt barn i gruppen). Forskellen er mindst sammenlignet med sårbare børn med 0 eller 1 udfordring (7 procentpoint) og størst sammenlignet med ikke-sårbare børn med sammensatte udfordringer og ikke-sårbare børn med 0 eller 1 udfordring (10 procentpoint).

Vendes blikket mod karakterer ved folkeskolens afgangsprøve, viser resultaterne, at sårbare børn med sammensatte udfordringer i signifikant lavere grad opnår karakteren 02 eller højere i gennemsnit i dansk og matematik set i forhold til sårbare og ikke-sårbare børn med få udfordringer. Ligeledes er sårbare børn med sammensatte udfordringer i signifikant større risiko for at falde i NEET-gruppen som unge voksne.

Konklusion

Samlet set viser resultaterne, at sammensatte udfordringer ved skolestart er en særlig risikofaktor for uddannelse og beskæftigelse på den lange bane – ikke mindst i kombination med sårbarhed hos barnet.

Resultaterne er stadig signifikante, selv efter at der er justeret for en lang række baggrundsforhold. Dette indikerer, at trivselsudfordringer ved skolestart har en selvstændig betydning for børnenes uddannelse og beskæftigelse på den lange bane, og det derfor er vigtigt at have fokus på at sikre en god og tryk skolestart for alle børn. Særligt kan man have fokus på socio-emotionelt sårbare

børn og børn med koncentrationsproblemer, psykiske udfordringer og konflikter med kammerater, da det er de tre hyppigste udfordringstyper.

Yderligere analyser bør dog undersøge præcis, hvilke mekanismer og udviklingstendenser før skolestart – eller allerede ved barnets fødsel – der hænger sammen med udfordringer ved skolestart. Rapporten kontrollerer for socio-emotionelle udfordringer, allerede når barnet er tre år, men uobserverede forhold såsom forældrekonflikter eller uheldige udviklingstræk i de allerførste år af barnets liv kan også tænkes at influere på, om barnet møder udfordringer i forbindelse med skolestart. Analyser, der kan inkludere disse uobserverede forhold, vil kunne skabe større viden om, hvornår i barnets liv det er mest frugtbart at sætte ind med hjælpende indsatser.

1 Introduktion

Starten på skolelivet er en livsomvæltning for alle børn, der involverer et møde med nye rammer, krav og forventninger. Mens de fleste børn ikke oplever særlige udfordringer i forbindelse med skolestarten, findes der en mindre gruppe af børn, for hvem skolestarten er forbundet med faglige, sociale eller psykiske vanskeligheder.

Egmont Fondens årstema 2019 sætter fokus på 'den gode skolestart' og retter opmærksomheden mod de udfordringer, som børn kan opleve, når de starter i skole. Fonden har derfor bedt VIVE om at udarbejde en analyse af sammenhængen mellem skolestartsudfordringer og børnenes uddannelses- og beskæftigelsessituation på lang sigt.

International forskning viser, at børn, der trives godt emotionelt, socialt og adfærdsmæssigt tidligt i skolelivet (ved 7- til 13-årsalderen), har større sandsynlighed for at være fagligt og socialt engageret i skolelivet senere hen (ved 11- til 16-årsalderen) og præstere bedre fagligt i skolen (Gutman & Vorhaus, 2012). Anden forskning fokuserer på overgangen fra dagtilbud og skole og viser, at en problematisk skoleovergang ikke alene påvirker børns start på skolelivet, men også deres fremtidige akademiske resultater (Entwisle, Alexander & Olson, 2005; McLeod & Kaiser, 2004). Flere har derfor med jævne mellemrum fremhævet vigtigheden af at bygge broer og lette overgangen fra dagtilbud til skole, fx dagtilbudsbesøg på skoler eller møder med de nye skolekammerater, inden skolen begynder for alvor. Denne rapport undersøger ikke betydningen af *overgangen* fra dagtilbud til skole, men undersøger i stedet, hvordan udfordringer *isoleret ved skolestart* relaterer sig til børnenes uddannelses- og beskæftigelsessituation langt senere i livet. Dette er den første danske undersøgelse, der undersøger sammenhængen mellem spørgeskemarapporterede udfordringer ved skolestart og børnenes uddannelses- og beskæftigelsessituation på lang sigt 15 år senere i børns liv.

Fordi mange forhold forud for skolestarten hænger sammen med både sandsynligheden for at opleve skolestartsudfordringer og barnets uddannelses- og beskæftigelsessituation på den lange bane, kan resultaterne fra denne rapport ikke fortolkes som *årsagssammenhænge*. Ved at korrigere for karakteristika knyttet til både barnet og barnets familie forud for skolestarten og ved skolestarten justerer analysen imidlertid for en række væsentlige baggrundskarakteristika. Det gør det muligt at sige mere om, hvad skolestartsudfordringer i sig selv betyder for børnenes fremtidige tilknytning til arbejde og uddannelse. Der kan dog være andre faktorer tidligt i barnets liv, der har betydning for udfordringer ved skolestarten, som analysen ikke tager højde for.

Læsevejledning

Rapporten beskriver først datagrundlaget og de anvendte baggrundsvariable i kapitel 2, hvorefter kapitel 3 beskriver de umiddelbare sammenhænge mellem udfordringer ved skolestart og udfaldsmålene. Kapitel 4 og 5 analyserer de justerede sammenhænge mellem skolestartsudfordringer og udfaldsmålene. Undersøgelsens konklusioner findes i den indledende sammenfatning.

Rapporten indeholder også et bilag (Bilag 1) med fulde regressionsoutput fra analyserne.

2 Data og definitioner af trivsel ved skolestart

Rapporten anvender data fra anden og tredje bølge af Børneforløbsundersøgelsen – en forløbsundersøgelse af et repræsentativt udsnit af alle børn født i efteråret 1995 af mødre med dansk statsborgerskab. Anden bølge blev gennemført, da barnet var 3 år i 1999 og tredje bølge ved 7-årsalderen omkring skolestart i 2003. Ved 7-årsalderen gik tre ud af fire af børnene i 1. klasse, mens en fjerdedel gik i børnehaveklasse. Elever ved skolestart defineres derfor i denne rapport som elever, der enten går i 1. klasse eller børnehaveklasse. Via Danmarks Statistik følges årgangen af børn i uddannelses- og beskæftigelsesregistre til og med år 2017, når børnene er fyldt 22 år.

I denne undersøgelse fokuserer vi på de 4.875 børn, hvor vi har data om eventuelle skoleproblemer i 7-årsalderen².

Da starten på skolelivet kan være forbundet med meget forskellige typer af udfordringer – fx faglige, sociale, psykiske eller koncentrationsmæssige – anvender rapporten to forskellige tilgange til, hvordan børns trivsel ved skolestart analyseres:

1. Antal skolestartsudfordringer ved 7-års alderen
2. Udfordringer ved skolestart hos sårbare og ikke-sårbare 7-årige.

De to analyser udfoldes nedenfor.

2.1 Antal skolestartsudfordringer ved 7-årsalderen

Den første analyse undersøger betydningen af *antallet* af skolestartsudfordringer med udgangspunkt i følgende spørgsmål, der er stillet til de 7-årige børns mødre³.

Tabel 2.1 Spørgsmål til mødre til 7-årige, der indkredser forskellige typer af skolestartsudfordringer, procent

Rammesætning	Procent
<i>"En del børn oplever særlige problemer, når de begynder i skolen. De følgende spørgsmål søger at identificere problemerne. Jeg vil bede dig om at tænke på tiden, efter barnet er begyndt i børnehaveklasse (eventuelt 1. klasse). Har barnet efter starten i skole/børnehaveklasse haft et eller flere af følgende problemer?"</i>	
Psykiske problemer (ked af det, mangler selvtillid, alt for tilbagetrukket)	17,4 %
Koncentrationsproblemer (ikke at ville lave lektier, koncentrationsproblemer i klassen)	16,3 %
Tale- og sprogproblemer (talebesvær, stammen, sprogforståelse, kommunikationsbesvær)	6,0 %
Konflikter med kammeraterne	11,3 %
Konflikter med læreren	5,2 %
Andre problemer	5,5 %

Note: Antal besvarelser: 4.875.

Kilde: Børneforløbsundersøgelsen. Spørgeskema til mødre i 2003.

Spørgsmålene stilles til mødre frem for barnet selv, fordi små børn har svært ved at svare på abstrakte forhold (Andersen & Kjærulf, 2003). Selvom det kan være tilfældet, at moren mistolker eller kan overse nogle af de udfordringer, barnet har, forventer vi, at moren i vidt omfang har kendskab til barnets trivsel og er i stand til at sætte forholdsvis præcise ord på, hvilke typer af udfordringer

² Vi ser bort fra de få børn, der rejser permanent ud af Danmark efter folkeskolens afslutning eller er døde frem mod 22-årsalderen.

³ Eller alternativt fædre, hvis moren ikke var til stede.

barnet eventuelt måtte have ved skolestart. Mange andre undersøgelser tager da også udgangspunkt i morens perspektiv på barnets trivsel (se fx Ottosen m.fl., 2018).

Det fremgår af Tabel 2.1, at de hyppigste skolestartsudfordringer er psykiske (17,4 %), koncentrationsmæssige (16,3 %) eller konflikter med kammerater (11,3 %). Det er ikke muligt at vide, om udfordringerne er "almindelige" tilpasningsproblemer i forbindelse med skolestarten eller mere "dybe" udfordringer⁴. Delanalyse 1 undersøger betydningen af antallet af skolestartsudfordringer for at danne et indtryk af, om både enkelte og sammensatte udfordringer har en betydning for børnenes uddannelses- og beskæftigelsessituation på den lange bane. Tabel 2.2 viser andelen af 7-årige med henholdsvis 0, 1, 2 eller 3+ udfordringer ved skolestart.

Tabel 2.2 Antal skolestartsudfordringer ved 7-årsalderen, procent

	Procent
Børn, der ikke oplever udfordringer i forbindelse med skolestart	63,6 %
Børn, der oplever 1 udfordring i forbindelse med skolestart	20,3 %
Børn, der oplever 2 udfordringer i forbindelse med skolestart	9,6 %
Børn, der oplever 3+ udfordringer i forbindelse med skolestart	6,5 %

Note: Antal besvarelser: 4.875.

Kilde: Børneforløbsundersøgelsen.

Kombinationerne af skolestartsudfordringer er mange, og Tabel 2.3 giver et overblik over de mest hyppige kombinationer af udfordringer blandt børn med henholdsvis 1, 2 eller 3+ udfordringer.

Tabel 2.3 Sammensætning af skolestartsudfordringer blandt børn med henholdsvis 1, 2 eller 3+ udfordringer, procent

	1 udfordring	2 udfordringer	3+ udfordringer
Psykiske udfordringer	32,7 %	59,7 %	77,4 %
Koncentrationsudfordringer	27,9 %	53,2 %	84,3 %
Tale- og sprogproblemer	11,7 %	19,7 %	26,7 %
Konflikter med kammerater	14,8 %	39,1 %	70,8 %
Konflikter med lærere	2,7 %	12,2 %	52,5 %
Andre problemer	10,2 %	16,1 %	28,3 %
Antal	989	466	318

Kilde: Børneforløbsundersøgelsen.

Tabel 2.3 viser, at langt de hyppigste udfordringer for elever med 3+ udfordringer er koncentrationsmæssige udfordringer, psykiske udfordringer og konflikter med kammerater. Blandt børn med 1 eller 2 udfordringer er de hyppigste udfordringer psykiske, koncentrationsmæssige og konflikter med kammerater. For alle grupper af elever er det således de psykiske udfordringer, koncentrationsmæssige udfordringer eller konflikter med kammerater, der udgør de mest almindelige udfordringer.

2.2 Udfordringer ved skolestart hos sårbare og ikke-sårbare 7-årige

Den anden analyse af trivselsudfordringer ved skolestart undersøger betydningen af sårbare henholdsvis ikke-sårbare elevers udfordringer ved skolestart. Undersøgelser viser, at en mindre andel børn og unge trives ringere, deltager mindre i undervisningen og i det sociale fællesskab og har flere socio-emotionelle vanskeligheder end deres klassekammerater (Egelund m.fl., 2017; Nielsen & Rangvid, 2016; Nielsen & Skov 2016). Det er en gruppe af børn og unge, der kan være i øget risiko for at reagere negativt på ændringer i deres hverdag og således også en gruppe, der i højere grad

⁴ Med tale- og sprogproblemer kan man dog forvente, at det er et problem, der kalder på særlig støtte (Christensen, 2004: 72).

end andre kan have oplevet udfordringer i forbindelse med skolestarten. Fordi der også findes grupper af sårbare børn, der ikke oplever skolestartsudfordringer, undersøger rapporten, hvordan sårbare børn med udfordringer klarer sig set i forhold til sårbare børn, der ikke oplever særlige udfordringer.

I forbindelse med dataindsamlingen til Børneforløbsundersøgelsen i 2003 blev mødrene til 7-årige bedt om at besvare den danske udgave af spørgeskemaet SDQ (Strengths and Difficulties Questionnaire) (Goodman, 1997).

Hvad er SDQ

SDQ er et standardiseret spørgeskema bestående af 25 udsagn, der besvares med "Passer ikke", "Passer delvist" eller "Passer godt". Udsagnene opdeles efterfølgende i dimensioner med en tilhørende skala fra 0-10, der beskriver graden af vanskeligheder. Analysen anvender dimensionerne emotionelle problemer, adfærdsproblemer, hyperaktivitet og kammeratskabsproblemer. For hvert domæne af SDQ findes anerkendte grænseværdier for scorer, der angiver en adfærd "Inden for normalområdet", "I grænseområdet" eller "Uden for normalområdet".

I delanalyse 2 defineres elever som sårbare, hvis de scorer uden for normalområdet på et eller flere af de anvendte dimensioner af SDQ. Det er den samme definition på sårbarhed, som Nielsen, Keilow & Westergaard (2017) anvender i deres rapport til at indkredse sårbare elevers oplevelse af skoledagen efter folkeskolereformen. Rapporten finder blandt andet, at sårbare elever scorer lavere på indeks for generel skoletrivsel, faglig deltagelse og interesse samt elev-lærer-relationen (Nielsen, Keilow & Westergaard, 2017: 61). Sårbare elever scorer således dårligere på tre meget vigtige områder af skoledagen. Nogle af SDQ-spørgsmålene spørger ind til de samme dimensioner som spørgsmålene om skolestartsudfordringer (fx koncentrationsbesvær eller adfærdsproblemer). Ved at kombinere SDQ-spørgsmålene med udfordringer ved skolestart indkredser vi derfor en gruppe børn, der har generelle socio-emotionelle udfordringer og udfordringer ved skolestarten.

Styrken ved at anvende data fra SDQ til at definere sårbare elever er først og fremmest, at SDQ er et valideret og gennemprøvet redskab. Det øger sandsynligheden for, at vi rent faktisk indkredser de børn, der har socio-emotionelle udfordringer ved 7-årsalderen. Det er dog vigtigt at bemærke, at de socio-emotionelle udfordringer, vi måler ved hjælp af SDQ, kan være forbigående, ligesom der kan være tale om forskellige grader af vanskeligheder også inden for gruppen af sårbare. Den definition af sårbarhed, vi anvender, følger ikke den samme strenge definition som SDQ'ens "total difficulties score", der beregnes på baggrund af de samme fire dimensioner (se Goodman, 1997: 582). Sårbare børn skal forstås som en bredere gruppe børn (20,6 %), der er i risiko for at trives dårligt i skolen og senere hen.

Delanalyse 1 (se kapitel 4) viser, at der er signifikante, men ikke substantielle forskelle mellem børn, der oplever 0 udfordringer i forhold til 1 udfordring ved skolestart. Derfor grupperes sårbare henholdsvis ikke-sårbare børn i delanalyse 2 alt efter, om de oplever sammensatte udfordringer ved skolestart (2+) eller 0-1 udfordring. Tabel 2.4 viser andelen i de fire analysegrupper.

Tabel 2.4 Udfordringer ved skolestart hos sårbare og ikke-sårbare 7-årige, kolonneprocent

	Sårbare børn	Ikke-sårbare børn
0-1 skoleproblemer	66,9 %	88,2 %
2+ skoleproblemer	33,1 %	11,8 %
Antal	898	3471

Note: Antal besvarelser: 4.369.

Kilde: Børneforløbsundersøgelsen.

33,1 % af sårbare 7-årige oplever 2 eller flere udfordringer ved skolestart. Det samme gælder for 11,8 % af ikke-sårbare. Der er således en betragteligt større andel sårbare elever, der oplever sammensatte skolestartsudfordringer. Hos denne gruppe er der et stort sammenfald mellem socio-emotionel sårbarhed og kombinationer af udfordringer ved skolestarten.

Af Tabel 2.5 fremgår det, at der ikke er forskel på, hvilke typer af udfordringer sårbare børn og ikke-sårbare børn oftest har. Begge grupper børn med sammensatte udfordringer har koncentrationsmæssige udfordringer, psykiske udfordringer og konflikter med kammerater som de mest hyppige udfordringer.

Tabel 2.5 Sammensætning af skolestartsudfordringer blandt henholdsvis sårbare og ikke-sårbare børn, procent

	Sårbare børn, 2+ udfordringer	Sårbare børn, 0-1 udfordringer	Ikke-sårbare børn, 2+ udfordringer	Ikke-sårbare børn, 0-1 udfordringer
Psykiske udfordringer	65,2 %	11,3 %	77,4 %	7,4 %
Koncentrationsudfordringer	72,1 %	11,1 %	84,3 %	6,0 %
Tale- og sprogproblemer	24,4 %	3,9 %	26,7 %	2,6 %
Konflikter med kammerater	56,5 %	5,6 %	70,8 %	2,9 %
Konflikter med lærere	35,2 %	1,7 %	52,5 %	0,4 %
Andre problemer	17,4 %	3,0 %	28,3 %	2,6 %
Antal	287	593	400	3.046

Kilde: Børneforløbsundersøgelsen.

2.3 Baggrundskarakteristika

Forskningen viser ret entydigt, at faktorer tidligt i barnets liv både har betydning for børns trivsel ved skolestart og for senere skolesucces. For at danne et indtryk af, om trivselsudfordringer ved skolestart har en selvstændig betydning for børnenes uddannelses- og beskæftigelsessituation på lang sigt, er vi således nødt til at udelukke betydningen af bagvedliggende faktorer tidligt i barnets liv.

Rapporten anvender en lineær sandsynlighedsmodel⁵ til at undersøge, om de umiddelbare sammenhænge mellem forskellige kategorier af skolestartsudfordringer og senere udfaldsmål forsvinder, når baggrundsforhold knyttet til både barnet og barnets familie indsættes i modellen. Hvis sammenhængen mellem skolestartsudfordringer og børnenes uddannelses- og beskæftigelsessituation på lang sigt forsvinder, er det et udtryk for, at skolestartsudfordringer ikke har særlig betydning på den lange bane, men at børnenes uddannelses- og beskæftigelsessituation i stedet skyldes andre forhold. Hvis sammenhængen består, kan vi derimod konkludere, at skolestartsudfordringer har en

⁵ De fire centrale udfaldsmål er binære, dvs. de enten antager værdierne 0 eller 1. Værdien 0 tildeles fx til unge, der ikke gennemfører en ungdomsuddannelse, mens værdien 1 tildeles til unge, der gennemfører. En gren af litteraturen argumenterer for, at en logistisk regressionsmodel er mest ideel til at estimere binære udfaldsmål. Den anden gren af litteraturen argumenterer for, at en lineær sandsynlighedsmodel er mest hensigtsmæssig, fordi det letter fortolkningen af estimatorne. Det er især tilfældet, når man sammenligner resultater fra umiddelbare sammenhænge mellem X og Y med en udvidet model, der inkluderer kontrolvariable. Se Breen, Karlson & Holm (2018) for en teknisk diskussion af fordele og ulemper ved de to modeller.

selvstændig betydning for uddannelses- og beskæftigelsessituationen på lang sigt. Det er væsentligt at understrege, at denne sammenhæng ikke kan forstås som en årsagssammenhæng, men som en sammenhæng, der gælder, selvom vi kontrollerer for en række baggrundsforhold. Nedenfor følger en beskrivelse af de faktorer, vi kontrollerer for i modellen:

- Familiens socioøkonomiske status året før skolestart
- Familietype året før skolestart
- Mor eller far har en psykiatrisk diagnose året før skolestart
- Barnets alder ved skolestart
- Barn er diagnosticeret med en psykiatrisk diagnose i 0-6-årsalderen
- Barn er til daglig hæmmet af et handicap ved 7-årsalderen
- Barnet har socio-emotionelle udfordringer ved 3-årsalderen.

Familiens socioøkonomiske status måles som en kombination af familiens samlede indkomst, familiens højeste gennemførte uddannelse og en indikation af, om de primære forsørgere i familien er i beskæftigelse eller ej. Ved hjælp af en faktoranalyse konstrueres et indeks for familiens socioøkonomiske karakteristika, som indeles i følgende percentiler:

- 0-5 %: Familier med de laveste indkomster, uddannelsesniveauer og beskæftigelse
5-25 %: Familier med lave indkomster, lave uddannelsesniveauer og beskæftigelse
25-50 %: Familier med lavt-middelniveau af indkomster, uddannelse og beskæftigelse
50-75 %: Familier med middelhøjt niveau af indkomster, uddannelse og beskæftigelse
75-95 %: Familier med høje indkomster, høje uddannelsesniveauer og beskæftigelse
95-100 %: Familier med de højester indkomster, uddannelsesniveauer og beskæftigelse.

Forskning har understreget, at familier med høj socioøkonomisk status i højere grad giver mental støtte til deres børn gennem familiemiljøer, som i højere grad opmuntrer til at udvikle de evner, der er nødvendige for at opnå succes i skolen (Evans m.fl., 2010). Tidligere undersøgelser på data fra Børneforløbsundersøgelsen viser da også, at familierelaterede faktorer såsom morens uddannelsesniveau og indkomst hænger sammen med børns trivsel ved skolestart målt ved antallet af skolestartsudfordringer eller sandsynligheden for at ligge uden for normalområdet på SDQ i 7-årsalderen (Deding, Lausten & Andersen, 2007). Derfor indføres socioøkonomisk status som baggrundsvariabel i modellen.

Familietype indføres som baggrundsvariabel og indikerer, om barnet op til skolestart lever i kernefamilie, stedfamilie eller med en enlig forsørger. Selvom et barn, der vokser op med en enlig forsørger eller i en stedfamilie, ikke nødvendigvis møder flere udfordringer end børn i kernefamilier, kan brudte familier være en risikofaktor for barnets udvikling og influere på barnets udfordringer i skolen. Mekanismerne er mange og komplekse, men skilsmisellitteraturen fremhæver ofte de forældre-ressourcefordele, der er forbundet ved at vokse op i en kernefamilie som barn. Når to forældre er til stede, deler de ansvaret i forhold til monitorering af barnets aktiviteter og i forhold til at give emotionel støtte til barnet. Familiebrud tidligt i barnets liv kan desuden skabe øget stress hos barnet på grund af flere oplevede forældrekonflikter.

Børn med forældre med psykiatrisk diagnose får ofte en sværere start på livet end andre børn. Familiesammenholdet kan være sværere at opretholde, når mor eller far har en psykiatrisk diagnose. Mange børn med forældre, der har en psykiatrisk diagnose, vokser derfor op i en skilsmisse-

familie, og flere bliver anbragt uden for hjemmet i løbet af barndommen. Derfor indfører vi en baggrundsvariabel, der indikerer, om biologisk mor eller far har en psykiatrisk diagnose i løbet af årene op til skolestart.

En mindre andel børn udsætter skolestarten et år, enten fordi forældrene ønsker, at deres barn skal vente et år, eller fordi kommunen vurderer, at det er mest hensigtsmæssigt for barnet at vente. Vurderingen sker på baggrund af barnets udvikling, fx på baggrund af en skolemodenhedsprøve eller en konkret udtalelse fra lederen af den børnehave, barnet går i. **Barnets alder ved skolestart** kan derfor forstås som en indikator for skoleparathed, som vi indfører som kontrol i modellen.

Et fåtal af børnene i Børneforløbsundersøgelsen har en psykiatrisk diagnose i 0-6-årsalderen. Denne børnegruppe har en øget risiko for at møde udfordringer i skolen, og vi indfører således **barnets psykiatriske diagnose** som baggrundsvariabel i modellen.

At være **hæmmet af et fysisk eller psykisk handicap til daglig** øger risikoen for at opleve en problematisk start på skolelivet og et problematisk skoleforløb. Som kontrol indsættes således en indikator for, om barnet til daglig er hæmmet af et handicap.

Da barnet var 3 år i 1999, er moderen blevet spurgt ind til 42 spørgsmål angående barnets socio-emotionelle udvikling. En række af spørgsmålene minder om de spørgsmål, der indgår i SDQ-batteriet ved 7-årsalderen og søger at danne et indtryk af, om barnet har adfærdsmæssige udfordringer, udfordringer i forhold til hyperaktivitet eller emotionelle problemer. De 42 spørgsmål omdannes til en samlet score for **socio-emotionelle udfordringer ved 3-årsalderen**, hvor en højere score angiver en højere grad af udfordringer. Med inspiration fra SDQ-batteriet defineres de børn, der ligger i den øverste decil (90 % til 100 %), som "Uden for grænseområdet", børn i percentil-intervallet 85 % til 90 % defineres som "I grænseområdet", mens resten ligger "I normalområdet". Det bør understreges, at denne definition af udfordringer langt fra er et valideret instrument som SDQ. Målet giver ikke desto mindre en indikation af, i hvilken grad barnet allerede før skolestart har udfordringer, der kan manifestere sig ved skolestart og i løbet af skoletiden.

3 Udfaldsmål og umiddelbare sammenhænge

Rapporten anvender følgende fire udfaldsmål:

- Andelen, der påbegynder en ungdomsuddannelse frem mod 22-årsalderen
- Andelen, der gennemfører en ungdomsuddannelse frem mod 22-årsalderen
- Andelen, der ikke opnår et gennemsnit på 02 til folkeskolens afgangsprøve i både dansk og matematik
- Andelen, der falder i NEET-gruppen (Not in Education, Employment or Training).

At påbegynde en ungdomsuddannelse defineres ved, om barnet i årene efter endt grundskole til og med 22-årsalderen påbegynder en af de gymnasiale uddannelser STX, HF, HTX, HHX eller erhvervsuddannelserne EUD eller EUX. Gennemførelse af en ungdomsuddannelse er defineret ved, at man ifølge uddannelsesregistre har gennemført én af de nævnte uddannelser. 11,7 % (571 unge) er stadig i gang med en ungdomsuddannelse ved 22-årsalderen. Blandt gruppen af 22-årige, der ikke har gennemført en ungdomsuddannelse, er en tredjedel stadig i gang med en ungdomsuddannelse (ikke vist). 22-årige, der har oplevet 3 eller flere udfordringer ved skolestart, og som ikke har gennemført en ungdomsuddannelse, er i lidt lavere grad i gang med en uddannelse (26 %) set i forhold til den tilsvarende gruppe af unge, der ikke har oplevet udfordringer ved skolestart (34 %).

Med udgangspunkt i registerdata trækkes oplysninger om børnenes karakterer ved de lovbundne prøver i dansk og matematik i 9. klasse. Der dannes en samlet dansk karakter defineret som gennemsnittet af karaktererne i prøverne dansk mundtlig og dansk skriftlig⁶ (skriftlig fremstilling, læsning og retskrivning). Der dannes en samlet matematikkarakter defineret ved gennemsnittet af karaktererne i matematik skriftlig (med hjælpemidler, uden hjælpemidler). Andelen af elever med mindst karakteren 02 i både dansk og matematik beregnes i forhold til alle 9. klasseelever, der kendes fra karakterindberetningen. Den unge opnår ikke et gennemsnit på karakteren 02 til folkeskolens afgangsprøve i dansk og matematik, hvis den unge ikke har aflagt alle prøver i dansk og matematik eller får under karakteren 02 i gennemsnit i enten dansk eller matematik eller i begge prøver.

NEET-gruppen er defineret som en gruppe, der i hovedparten af et givent år hverken er i beskæftigelse eller i uddannelse (ikke SU-modtager). En del unge tager et sabbatår efter endt ungdomsuddannelse som et afbræk fra videre uddannelse eller beskæftigelse og kan midlertidigt havne i NEET-gruppen, selvom vedkommende umiddelbart står til rådighed for uddannelses- og arbejdsmarkeds-systemet. Derfor definerer vi NEET-gruppen som en gruppe af unge, der i mindst to ud af tre af årene fra 2015-2017 hverken er i gang med en uddannelse eller er i beskæftigelse. Tabel 3.1 viser andelen, der opfylder de fire udfaldsmål fordelt efter antallet af udfordringer ved skolestart.

⁶ Der tages højde for, at retskrivning vægter 25 %, læsning 25 % og skriftlig fremstilling 50 %.

Tabel 3.1 Andel børn med henholdsvis 0, 1, 2 eller 3+ udfordringer ved skolestart, der opfylder de fire udfaldsmål, procent

	0 udfordringer	1 udfordring	2 udfordringer	3+ udfordringer	I alt
Ungdomsuddannelse påbegyndt	97 %	95,4 % **	91,9 % ***	85,1 % ***	95,4 %
Ungdomsuddannelse gennemført	83,1 %	76,3 % ***	70,8 % ***	52,6 % ***	78,5 %
Over karakteren 02 i dansk og matematik	93 %	87,7 % ***	85,4 % ***	76,7 % ***	90,2 %
NEET	2,4 %	4,1 % ***	7,1 % ***	10,9 % ***	3,7 %
Antal	3.118	1.001	480	329	4.928

Anm.: Børn med 0 udfordringer er referencen, der testes op mod børn med henholdsvis 1, 2 eller 3+ udfordringer ved hjælp af t-test.

* = $p < 0,1$, ** = $p < 0,05$, *** = $p < 0,01$.

Kilde: Børneforløbsundersøgelsen og Danmarks Statistiks registerdata.

Af Tabel 3.1 fremgår det, at antallet af udfordringer ved skolestart har statistisk signifikant sammenhæng med påbegyndelse og gennemførelse af ungdomsuddannelse, karakterer ved folkeskolens afgangsprøve og andelen af unge, der havner i NEET-gruppen. Stort set alle unge, der ikke havde udfordringer ved skolestart, har påbegyndt en ungdomsuddannelse (97 %). Unge med flere udfordringer ved skolestart påbegynder i lavere grad en ungdomsuddannelse. Det er dog stadig langt de fleste med 2 eller 3+ udfordringer, der kommer i gang med en ungdomsuddannelse (henholdsvis 91,9 % og 85,1 %). Dog viser der sig en relativ stor forskel på gennemførelse af ungdomsuddannelse: Mens 83,1 % af unge uden udfordringer ved skolestart som barn gennemfører en ungdomsuddannelse frem mod 22-årsalderen, gælder det samme for 52,6 % af unge, der har 3 eller flere udfordringer ved skolestart. Forskellen er 30,5 procentpoint.

Langt størstedelen af børnene i alle kategorier opnår et karaktergennemsnit på 02 eller mere i dansk og matematik. Dog slår børn med 2 eller 3+ udfordringer negativt ud med en lavere andel, der opnår beståede karakterer i dansk og matematik (henholdsvis 85,4 % og 76,7 %). En signifikant større andel elever med sammensatte udfordringer ved skolestart havner desuden i den marginale gruppe af unge, der hverken er i uddannelse eller beskæftigelse. Det gælder for 7,1 % af unge med 2 udfordringer og for 10,9 % af unge med 3+ udfordringer. Til sammenligning er det 2,4 % af unge uden udfordringer, der falder i NEET-kategorien.

Tabel 3.2 viser, hvordan sårbare børn og ikke-sårbare børn med eller uden sammensatte udfordringer ved skolestart fordeler sig på de fire centrale udfaldsmål.

Tabel 3.2 Andel sårbare og ikke-sårbare børn med henholdsvis 0-1 eller 2+ udfordringer ved skolestart, der opfylder de fire udfaldsmål, procent

	Ikke-sårbare børn: 0 eller 1 udfordring	Ikke-sårbare børn: 2 eller flere udfordringer	Sårbare børn: 0 eller 1 udfordring	Sårbare børn: 2 eller flere udfordringer	I alt
Ungdomsuddannelse påbegyndt	97,9 %	95,9 % **	92,9 % ***	83,2 % ***	96,0 %
Ungdomsuddannelse gennemført	85,1 %	76,1 % ***	68,9 % ***	50,2 % ***	79,7 %
Over karakteren 02 dansk og matematik	92,9 %	88 % ***	89 % ***	75,7 % ***	91 %
NEET	1,9 %	2,5 %	5,3 % ***	14,4 % ***	3,3 %
Antal	3.061	410	601	297	4.369

Anm.: Ikke-sårbare børn med 0 eller én udfordring er referencen, der testes på de andre kategorier af børn ved hjælp af t-test. * = $p < 0,1$, ** = $p < 0,05$, *** = $p < 0,01$.

Kilde: Børneforløbsundersøgelsen og Danmarks Statistiks registerdata.

Af tabellen fremgår det, at sårbare børn uanset antallet af skolestartsudfordringer ser ud til at være dårligere stillet på den lange bane end ikke-sårbare børn. En lavere andel sårbare børn med 0 eller 1 udfordring ved skolestart har fx gennemført en ungdomsuddannelse (68,9 %) set i forhold til ikke-sårbare børn, der har 2+ skolestartsudfordringer (76,1 %). Dog er det ca. den samme andel i de to grupper, der får karakteren 02 eller højere ved folkeskolens afgangsprøve i både dansk og matematik. Sårbare børn med 2+ udfordringer ser ud til at være en særligt udsat gruppe: Halvdelen af gruppen har gennemført en ungdomsuddannelse, og 14,4 % falder i NEET-gruppen – en markant større andel end de unge som helhed (3,3 %).

De umiddelbare sammenhænge vidner overordnet set om markante forskelle på udfaldsmålene mellem børn, der oplever sammensatte udfordringer ved skolestart, og børn, der ikke har udfordringer. Samtidig ser sårbare elever – hvad enten de har sammensatte udfordringer ved skolestart eller ej – ud til at være en særlig udsat gruppe. Den mest udsatte gruppe er dog sårbare elever med 2 eller flere udfordringer ved skolestart.

4 Delanalyse 1: Udfordringer ved skolestart

Dette kapitel viser resultaterne fra lineære sandsynlighedsmodeller, som kontrollerer for de forhold, der er ridset op i afsnit 2.3. Tabel 4.1 viser den justerede sammenhæng mellem antallet af udfordringer ved skolestart og de fire udfaldsmål. Referencekategorien er børn med 0 udfordringer. Bilagstabel 1.1 viser parameterestimer og standardfejl på baggrundskaraktistika⁷. Figur 4.1 viser de forudsagte andele unge voksne, der opfylder de fire centrale udfald baseret på antal udfordringer ved skolestart⁸. Alle andre baggrundskaraktistika er holdt ved deres gennemsnit, og de forudsagte andele udregnes således for en 'gennemsnitlig person'.

Tabel 4.1 Justeret sammenhæng mellem antal udfordringer ved skolestart og de fire centrale udfaldsmål

Reference: 0 udfordringer	Påbegyndt ungdomsudd.	Gennemført ungdomsudd.	Over 02 i dansk og matematik	NEET
1 udfordring	-0,003 (0,007)	-0,041 *** (0,014)	-0,042 *** (0,012)	0,007 (0,007)
2 udfordringer	-0,03 ** (0,012)	-0,08 ** (0,021)	-0,061 *** (0,018)	0,03 ** (0,012)
3+ udfordringer	-0,058 *** (0,017)	-0,197 *** (0,027)	-0,127 *** (0,025)	0,046 *** (0,016)
Kontrol for baggrundskaraktistika	Ja	Ja	Ja	Ja
Antal	4.808	4.808	4.523	4.674

Anm.: Resultater baseret på lineær sandsynlighedsmodel med robuste standardfejl.
* = $p < 0,1$, ** = $p < 0,05$, *** = $p < 0,01$. Standardfejl i parentes.

Kilde: Børneforløbsundersøgelsen og Danmarks Statistiks registerdata.

Det fremgår af Tabel 4.1, at en markant del af de umiddelbare sammenhænge mellem skolestartsudfordringer og udfaldene reduceres efter kontrol for baggrundsforhold. Dog viser resultaterne stadig en tydelig sammenhæng mellem skolestartsudfordringer og udfald på den lange bane.

Den umiddelbare forskel i andelen, der påbegynder en ungdomsuddannelse mellem børn med 3+ udfordringer og 0 udfordringer ved skolestart, er -11,9 procentpoint (85,1 % trækkes fra 97 %, jf. Tabel 3.1). Efter indførelse af kontrolvariable er forskellen reduceret til ca. halvdelen: -5,8 procentpoint (parameterestimatet ved 3+ udfordringer ganges med 100 i Tabel 4.1). Et gennemsnitligt barn med 3+ udfordringer ved skolestart har en påbegyndelsesprocent på 90,4 %, mens et gennemsnitligt barn uden udfordringer har en påbegyndelsesprocent på 96,2 % (se Figur 4.1).

Mens den umiddelbare forskel i procentdelen, der gennemfører en ungdomsuddannelse mellem børn med 3+ udfordringer og 0 udfordringer, er 30,5 procentpoint, er den reduceret til 19,7 procentpoint efter kontrol for andre forhold. Der er således stadig en markant forskel i gennemførelsesprocenter mellem børn med 3+ udfordringer ved skolestart set i forhold til børn, der ikke har mødt udfordringer. Elever, der møder 2 eller flere udfordringer ved skolestart, gennemfører også i signifikant lavere grad en ungdomsuddannelse set i forhold til elever uden udfordringer (forskellen er 8 procentpoint). Selvom der kontrolleres for en række baggrundsforhold, er der en signifikant lavere andel med sammensatte skolestartsudfordringer, der opnår karakteren 02 eller højere i dansk og

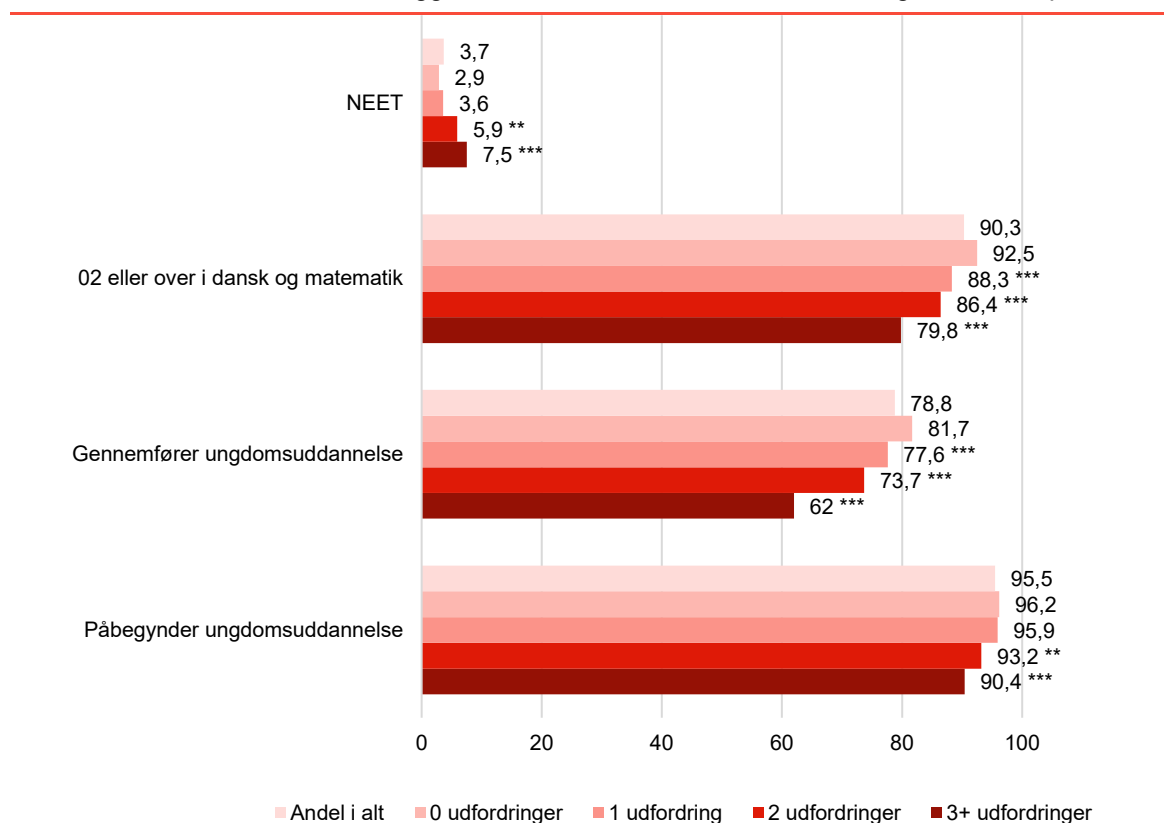
⁷ Bilagstabel 1.2 og Bilagsfigur 1.1 viser resultater fra en model, der opdeler antal udfordringer i 0, 1, 2+ udfordringer.

⁸ Figuren angiver også de ubetingede andele, der opfylder de fire udfaldsmål. Andelene afviger en smule fra de umiddelbare andele, der præsenteres i Tabel 3.1, fordi det ikke er alle unge, der har værdier på alle inkluderede variable i regressionsmodellerne.

matematik ved folkeskolens afgangsprøve. Det er desuden en markant større andel i disse grupper, der havner i NEET-gruppen som unge voksne.

1 udfordring ved skolestart har en signifikant sammenhæng med sandsynligheden for at gennemføre en ungdomsuddannelse og karakterer ved folkeskolens afgangsprøve. Dog er de substantielle forskelle ikke så store som de forskelle, der gør sig gældende for børn med sammensatte udfordringer.

Figur 4.1 Forudsagte andele unge voksne, der opfylder de fire centrale udfald baseret på antal udfordringer ved skolestart. Lineær sandsynlighedsmodel med kontrol for baggrundskarakteristika. Alle baggrundskarakteristika er holdt ved deres gennemsnit, procent

Anm.: Resultater baseret på lineær sandsynlighedsmodel med robuste standardfejl. Referencekategori er børn med 0 udfordringer ved skolestart.

* = $p < 0,1$, ** = $p < 0,05$, *** = $p < 0,01$.

Kilde: Børneforløbsundersøgelsen og Danmarks Statistiks registerdata.

5 Delanalyse 2: Sårbare børns skolestartsudfordringer

Tabel 5.1 viser den justerede sammenhæng mellem sårbare og ikke-sårbare børns skolestartsudfordringer og de fire udfaldsmål. Referencekategorien er ikke-sårbare børn med 0-1 udfordringer. Bilagstabel 1.3 viser parameterestimer og standardfejl på baggrundskarakteristika. Figur 5.1 viser de forudsagte andele unge voksne, der opfylder de fire centrale udfald baseret på sårbarhed og udfordringer ved skolestart. Alle andre baggrundskarakteristika er holdt ved deres gennemsnit, og de forudsagte andele udregnes således for en 'gennemsnitlig person'.

Tabel 5.1 Justeret sammenhæng mellem sårbare og ikke-sårbare børns udfordringer ved skolestart og de fire centrale udfaldsmål

Reference: Ikke-sårbare børn, 0-1 udfordringer	Påbegyndt ungdomsudd.	Gennemført ungdomsudd.	Over 02 i dansk og matematik	NEET
Ikke-sårbare børn, 2+ udfordringer	-0,006 (0,01)	-0,058 *** (0,021)	-0,038 ** (0,017)	-0,003 (0,008)
Sårbare børn, 0-1 udfordringer	-0,034 *** (0,022)	-0,118 *** (0,019)	-0,022 (0,014)	0,024 ** (0,01)
Sårbare børn, 2+ udfordringer	-0,101 *** (0,02)	-0,25 *** (0,029)	-0,138 *** (0,028)	0,095 *** (0,02)
Kontrol for baggrundskarakteristika	Ja	Ja	Ja	Ja
Antal	4.286	4.286	4.062	4.166

Anm.: Resultater baseret på lineær sandsynlighedsmodel med robuste standardfejl.
* = $p < 0,1$, ** = $p < 0,05$, *** = $p < 0,01$. Standardfejl i parentes.

Kilde: Børneforløbsundersøgelsen og Danmarks Statistiks registerdata.

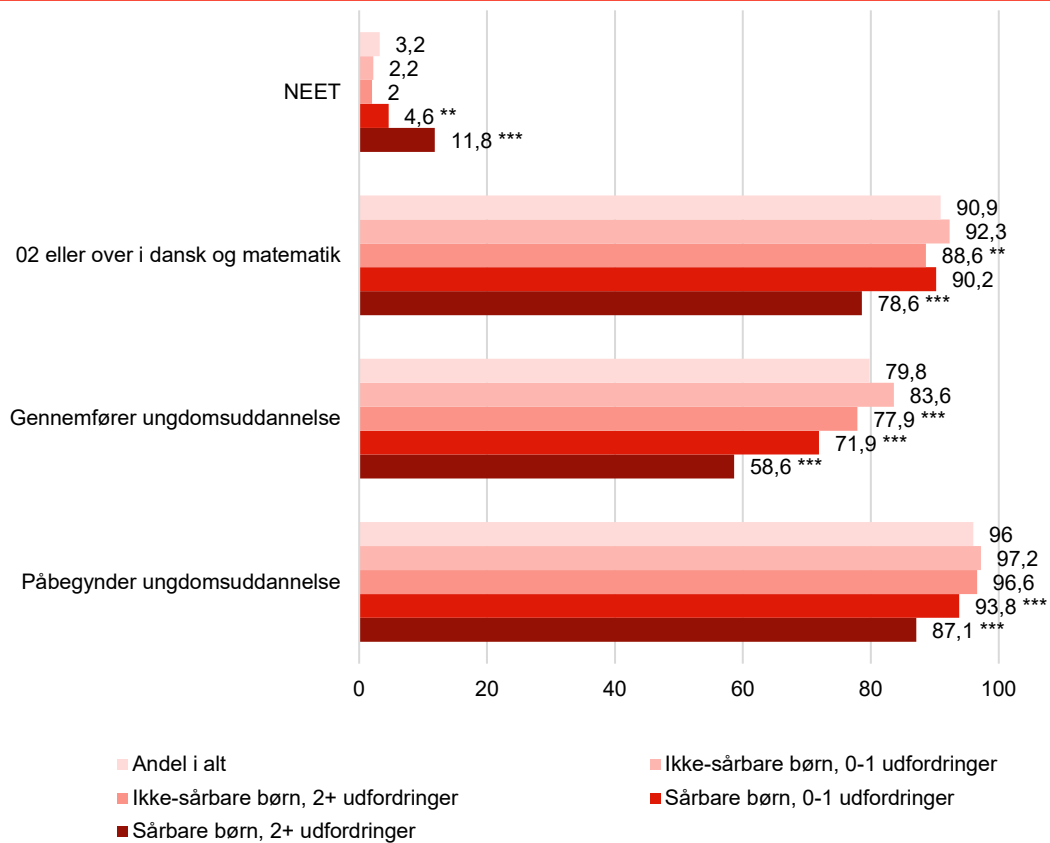
Resultaterne viser, at sårbare børn med sammensatte udfordringer slår systematisk negativt ud på udfald på den lange bane set i forhold til andre grupper.

Hvad angår gennemførelse af ungdomsuddannelse er forskellen mellem sårbare børn med sammensatte udfordringer og ikke-sårbare børn med 0-1 udfordring ved skolestart 25 procentpoint. Forskellen er mindre markant, når ikke-sårbare børn med 0-1 udfordringer sammenlignes med sårbare med 0-1 udfordringer (11,8 procentpoint) eller med ikke-sårbare børn med sammensatte udfordringer (5,8 procentpoint). Et gennemsnitligt sårbart barn med 2+ udfordringer har en gennemførelsesprocent på 58,6 %, mens et gennemsnitligt ikke-sårbart barn med 0-1 udfordringer har en gennemførelsesprocent på 83,6 % (se Figur 5.1).

Ikke-sårbare børn med 0-1 udfordringer ved skolestart påbegynder desuden i signifikant større grad en ungdomsuddannelse set i forhold til sårbare grupper. Forskellen er mest markant sammenlignet med sårbare børn med sammensatte udfordringer (10,1 procentpoint) og mindre markant sammenlignet med sårbare børn med 0-1 udfordringer (3,4 procentpoint).

Vendes blikket mod karakterer ved folkeskolens afgangsprøve, viser resultaterne, at sårbare børn med sammensatte udfordringer i signifikant lavere grad opnår karakteren 02 eller højere i gennemsnit i dansk og matematik set i forhold til ikke-sårbare børn med få udfordringer. Ligeledes er sårbare børn med sammensatte udfordringer i signifikant større risiko for at havne i NEET-gruppen som unge voksne.

Figur 5.1 Forudsagte andele unge voksne, der opfylder de fire centrale udfald baseret på sårbarhed og udfordringer ved skolestart. Lineær sandsynlighedsmodel med kontrol for baggrundskarakteristika. Alle baggrundskarakteristika er holdt ved deres gennemsnit, procent

Anm.: Resultater baseret på lineær sandsynlighedsmodel med robuste standardfejl. Referencekategori er ikke-sårbare børn med 0-1 udfordringer ved skolestart.

* = $p < 0,1$, ** = $p < 0,05$, *** = $p < 0,01$.

Kilde: Børneforløbsundersøgelsen og Danmarks Statistiks registerdata.

Litteratur

- Andersen, D. & A. Kjærulf (2003): *Hvad kan børn svare på? – om børn som respondenter i kvantitative spørgeskemaundersøgelser*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Breen, R., Karlson, K.B. & A. Holm (2018): "Interpreting and Understanding Logits, Probits, and Other Nonlinear Probability Models", *Annual Review of Sociology*, 44: 4.1-4.16.
- Christensen, E. (2004): *7 års børneliv. Velfærd, sundhed og trivsel hos børn født i 1995*. København: SFI – Socialforskningsinstituttet.
- Deding, M.C., M. Lausten & A.R. Andersen (2007): "Starting School: The effect of early childhood factors on child well-being", *Working Paper 2:2007. Programme area 4: The effects of welfare policy*. København: SFI – Socialforskningsinstituttet.
- Egelund, N., T. Nordahl, O. Hansen, P.G. Andersen & L. Qvortrup (2017): *Portræt af elever med særlige behov. Supplerende undervisning og specialundervisning i 13 kommuner*. Nationalt Center for Skoleforskning. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Entwisle, D.R., K.L. Alexander & L.S. Olson (2005): "First Grade and Educational Attainment by Age 22: A New Story", *American Journal of Sociology*, 110: 1458-1502.
- Evans, M.D.R., J. Kelley, J. Sikora & D.J. Treiman (2010): "Family scholarly culture and educational success: Books and schooling in 27 nations", *Research in Social Stratification and Mobility*, 28: 171-197.
- Goodman, R. (1997): "The Strengths and Difficulties Questionnaire: A Research Note", *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38: 581-586.
- Gutman, L.M. & J. Vorhaus (2012): *The Impact of Pupil Behaviour and Wellbeing on Educational Outcomes*. London: Childhood Wellbeing Research Centre, Institute of Education, University of London.
- Lausten, M., D. Andersen, P.R. Skov & A.A. Nielsen (2013): *Anbragte 15-åriges hverdagsliv og udfordringer. Rapport fra tredje dataindsamling af forløbsundersøgelsen af anbragte børn født i 1995*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- McLeod, J.D. & K. Kaiser (2004): "Childhood Emotional and Behavioral Problems and Educational Attainment", *American Sociological Review*, 69: 636-658.
- Nielsen, C.P. & B.S. Rangvid (red.) (2016): *Inklusion i folkeskolen. Sammenfatning af resultaterne fra Inklusionspanelet*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Nielsen, C.P. & P.R. Skov (2016): *Støtte til elever med særlige behov. En kvantitativ beskrivelse med udgangspunkt i Inklusionspanelet*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Nielsen, C.P., M. Keilow & C.L. Westergaard (2017): *Elevernes oplevelser af skolen i folkeskolereformens tredje år. En kortlægning*. København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.

Ottosen, M.H. (red.) (2012): *15-åriges hverdagsliv og udfordringer. Rapport fra femte dataindsamling af forløbsundersøgelsen af børn født i 1995*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Ottosen, M.H., A.G. Andreasen, K.M. Dahl m.fl. (2018): *Børn og Unge i Danmark – Velfærd og trivsel 2018*. København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.

Thomsen, J-P. (red.) (2016): *Unge i Danmark – 18 år og på vej ind i voksenlivet. Årgang 95 – forløbsundersøgelsen af børn født i 1995*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Bilag 1 Bilagstabeller

Bilagstabel 1.1 og Bilagstabel 1.3 viser det fulde regressionsoutput med parameterestimer på alle kontrolvariable. Parameterestimatet på $-0,12$ for "hæmmet af handicap" ved kolonnen "påbegyndt ungdomsudd." betyder fx, at børn, der ved 7-årsalderen er hæmmet af et handicap, har 12 procentpoint lavere sandsynlighed for at påbegynde en ungdomsuddannelse set i forhold til børn, der ikke er hæmmet af et handicap. Dette resultat gælder, selvom der kontrolleres for alle andre variable i modellen. "Alder ved skolestart" er et eksempel på en kontinuert variabel. Parameterestimatet på $-0,046$ ved kolonnen "påbegyndt ungdomsudd." betyder, at en 1-års forøgelse i alderen ved skolestart i gennemsnit medfører 4,6 procentpoint lavere sandsynlighed for at påbegynde en ungdomsuddannelse.

Bilagstabel 1.1 Sammenhængen mellem antal udfordringer ved skolestart og de fire centrale udfaldsmål

	Påbegyndt ungdomsudd.	Gennemført ungdomsudd.	Over 2 i dansk og matematik	NEET
Reference: 0 udfordringer				
1 udfordring	-0,003 (0,007)	-0,041 *** (0,014)	-0,042 *** (0,012)	0,007 (0,007)
2 udfordringer	-0,03 ** (0,012)	-0,08 ** (0,021)	-0,061 *** (0,018)	0,03 ** (0,012)
3+ udfordringer	-0,058 *** (0,017)	-0,197 *** (0,027)	-0,127 *** (0,025)	0,046 *** (0,016)
Barn har psykiatrisk diagnose	-0,29 *** (0,09)	-0,125 (0,092)	0,005 (0,101)	0,24 ** (0,09)
Hæmmet af handicap	-0,12 *** (0,029)	-0,114 *** (0,035)	-0,054 * (0,033)	-0,105 *** (0,028)
Socio-emotionelle udfordringer v. 3-årsalderen	-0,019 (0,013)	-0,021 (0,021)	-0,02 (0,018)	0,025 ** (0,012)
Alder ved skolestart	-0,046 *** (0,008)	-0,155 *** (0,014)	-0,056 *** (0,011)	0,02 *** (0,012)
Stedfamilie	-0,05 *** (0,018)	-0,102 *** (0,029)	-0,02 (0,023)	0,055 *** (0,018)
Enlig forsørger	-0,024 * (0,014)	-0,056 ** (0,024)	0,02 (0,019)	0,002 (0,014)
Mor eller far har psykiatrisk diagnose	0,007 (0,02)	-0,086 ** (0,037)	-0,074 ** (0,033)	-0,007 (0,017)
Socioøkonomisk indeks 0-5 %	0,069 ** (0,032)	0,155 *** (0,043)	0,062 (0,041)	-0,073 ** (0,029)
Socioøkonomisk indeks 5-10 %	0,108 *** (0,032)	0,223 *** (0,045)	0,106 ** (0,04)	-0,095 *** (0,03)
Socioøkonomisk indeks 10-15 %	0,111 *** (0,032)	0,294 *** (0,045)	0,148 *** (0,041)	-0,10 *** (0,03)
Socioøkonomisk indeks 15-20 %	0,108 *** (0,032)	0,343 *** (0,045)	0,184 *** (0,042)	-0,10 *** (0,031)
Socioøkonomisk indeks 20-25 %	0,111 *** (0,033)	0,365 *** (0,047)	0,201 *** (0,042)	-0,111 *** (0,031)
Konstantled	1,155 *** (0,059)	1,523 *** (0,099)	1,135 *** (0,08)	-0,012 *** (0,053)
Antal	4.808	4.808	4.523	4.674

Anm.: Resultater baseret på lineær sandsynlighedsmodel med robuste standardfejl. Referencekategorier: 0 skolestartsudfordringer, barn har ikke psykiatrisk diagnose, barn er ikke hæmmet af handicap, barn har ikke socio-emotionelle udfordringer ved 3-årsalderen, barn bor i kernefamilie, hverken mor eller far har psykiatrisk diagnose, socioøkonomisk indeks 0-5 %.
* = p<0,1, ** = p<0,05, *** = p<0,01. Standardfejl i parentes.

Kilde: Børneforløbsundersøgelsen og Danmarks Statistiks registerdata.

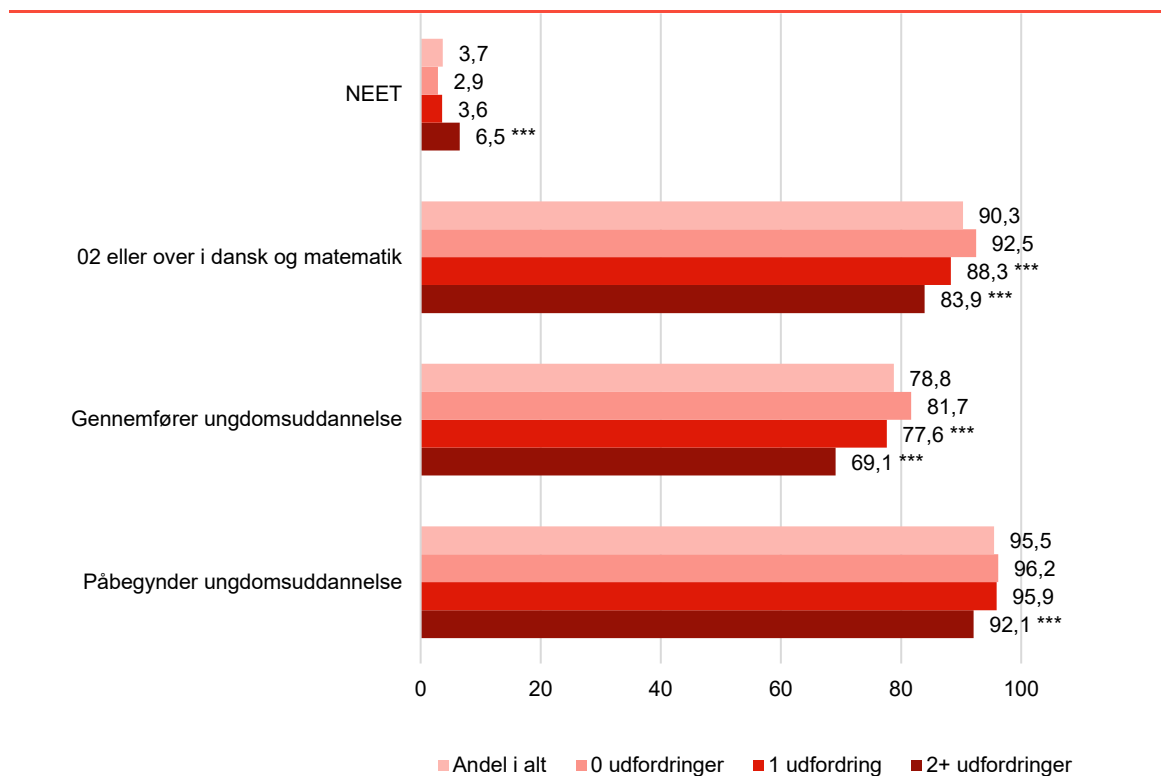
Bilagstabel 1.2 Justeret sammenhæng mellem antal udfordringer ved skolestart og de fire centrale udfaldsmål. Udfordringer delt op i henholdsvis 0, 1, 2+ udfordringer

Reference: 0 udfordringer	Påbegyndt ungdomsudd.	Gennemført ungdomsudd.	Over 02 i dansk og matematik	NEET
1 udfordring	-0,003 (0,007)	-0,040 *** (0,014)	-0,042 *** (0,012)	0,007 (0,007)
2+ udfordringer	-0,041 *** (0,01)	-0,126 *** (0,018)	-0,086 *** (0,015)	0,036 *** (0,01)
Kontrol for baggrundskarakteristika	Ja	Ja	Ja	Ja
Antal	4.808	4.808	4.523	4.674

Anm.: Resultater baseret på lineær sandsynlighedsmodel med robuste standardfejl.
* = p<0,1, ** = p<0,05, *** = p<0,01. Standardfejl i parentes.

Kilde: Børneforløbsundersøgelsen og Danmarks Statistiks registerdata.

Bilagsfigur 1.1 Forudsagte andele unge voksne, der opfylder de fire centrale udfald baseret på antal udfordringer ved skolestart (0, 1, 2+). Lineær sandsynlighedsmodel med kontrol for baggrundskarakteristika. Alle baggrundskarakteristika er holdt ved deres gennemsnit, procent

Anm.: Resultater baseret på lineær sandsynlighedsmodel med robuste standardfejl. Referencekategori er børn med 0 udfordringer ved skolestart.
* = p<0,1, ** = p<0,05, *** = p<0,01.

Kilde: Børneforløbsundersøgelsen og Danmarks Statistiks registerdata.

Bilagstabel 1.3 Sammenhængen mellem sårbare og ikke-sårbare børns udfordringer ved skolestart og de fire centrale udfaldsmål

	Påbegyndt ungdomsudd.	Gennemført ungdomsudd.	Over 02 i dansk og matematik	NEET
Reference: Ikke-sårbare børn, 0-1 udfordringer				
Ikke-sårbare børn, 2+ udfordringer	-0,006 (0,01)	-0,058 *** (0,021)	-0,038 ** (0,017)	-0,003 (0,008)
Sårbare børn, 0-1 udfordringer	-0,034 *** (0,022)	-0,118 *** (0,019)	-0,022 (0,014)	0,024 ** (0,01)
Sårbare børn, 2+ udfordringer	-0,101 *** (0,02)	-0,25 *** (0,029)	-0,138 *** (0,028)	0,095 *** (0,02)
Barn har psykiatrisk diagnose	-0,25 *** (0,09)	-0,071 (0,096)	-0,012 (0,111)	0,18 ** (0,091)
Hæmmet af handicap	-0,12 *** (0,031)	-0,132 *** (0,038)	-0,071 ** (0,036)	-0,106 *** (0,03)
Socio-emotionelle udfordringer v. 3-årsalderen	-0,02 (0,014)	-0,02 (0,022)	-0,016 (0,018)	0,025 ** (0,013)
Alder ved skolestart	-0,04 *** (0,008)	-0,155 *** (0,015)	-0,06 *** (0,012)	0,019 *** (0,007)
Stedfamilie	-0,044 ** (0,018)	-0,105 *** (0,03)	-0,029 (0,024)	0,057 *** (0,018)
Enlig forsørger	-0,018 (0,015)	-0,052 ** (0,026)	0,026 (0,02)	0,002 (0,013)
Mor eller far har psykiatrisk diagnose	0,013 (0,019)	-0,067 * (0,04)	-0,074 ** (0,036)	-0,02 (0,014)
Socioøkonomisk indeks 5-25%	0,048 (0,033)	0,116 ** (0,048)	0,051 (0,044)	-0,06 * (0,031)
Socioøkonomisk indeks 25-50%	0,086 ** (0,034)	0,176 *** (0,05)	0,092 ** (0,046)	-0,076 ** (0,032)
Socioøkonomisk indeks 50-75%	0,09 *** (0,034)	0,25 *** (0,05)	0,139 *** (0,045)	-0,077 ** (0,032)
Socioøkonomisk indeks 75-95%	0,084 ** (0,034)	0,295 *** (0,05)	0,169 *** (0,045)	-0,077 *** (0,032)
Socioøkonomisk indeks 95-100%	0,086 ** (0,035)	0,311 *** (0,052)	0,186 *** (0,045)	-0,084 *** (0,032)
Konstantled	1,049 *** (0,06)	1,332 *** (0,109)	1,034 *** (0,087)	0,065 *** (0,057)
Antal	4.286	4.286	4.062	4.166

Anm.: Resultater baseret på lineær sandsynlighedsmodel med robuste standardfejl. Referencekategorier: Ikke-sårbare børn med 0-1 udfordringer ved skolestart, barn har ikke psykiatrisk diagnose, barn er ikke hæmmet af handicap, barn har ikke socio-emotionelle udfordringer ved 3-årsalderen, barn bor i kernefamilie, hverken mor eller far har psykiatrisk diagnose, socioøkonomisk indeks 0-5 %.

* = p<0,1, ** = p<0,05, *** = p<0,01. Standardfejl i parentes.

Kilde: Børneforløbsundersøgelsen og Danmarks Statistiks registerdata.

**VIDEN I
VELFÆRD**

DET NATIONALE FORSKNINGS-
OG ANALYSECENTER FOR VELFÆRD